

cum ipsa fecerit? Quid fecit? Servam se fecit: unde dicitur: *Qui facit peccatum servus est peccati* (Joan. viii, 34). Propterea, cum peccavit (peccavit autem cum peccato obedire decrevit), servam se fecit. Sed fit libera, si non adhuc facit. Facit autem, in eadem servitute se retinens. Neque enim non volens voluntas tenetur: voluntas enim est. Ergo quia volens, servam se ipsam non modo fecit, sed et facit. Merito proinde quod sæpe memorandum est, quid respondebit, cum ipsa fecerit, ipsa et faciat.

9. Sed non me, inquis, decedere facies necessitatem quam patior, quam in memetipso experior, contra quam et assidue luctor. Ubinam, quæso, hanc necessitatem sentis? Nonne in voluntate? Non ergo parum firmiter vis, quod et necessario vis. Multum vis quod nolle nequeas, nec multum oblutans. Porro ubi voluntas, et libertas. Quod tamen dico de naturali, non de spirituali, *qua libertate*, ut dicit Apostolus, *Christus nos liberavit* (Gal. iv, 31): Nam de illa idem ipse dicit: *Ubi spiritus Domini, ibi libertas* (II Cor. iii, 17). Ita animo miro quodam et malo modo sub hac voluntaria quadam ac male libera necessitate, et ancilla tenetur, et libera: ancilla, propter necessitatem; libera, propter voluntatem: et quod magis mirum, magisque miserum est, eo rea quo libera, eoque ancilla quo rea, ac per hoc eo ancilla quo libera. Miser ego homo, quis me liberabit a calumnia hujus pudendæ servitutis? Miser, sed liber. Liber, quia homo; miser, quia servus. Liber, quia similis Deo; miser, quia contrarius Deo. *O custos hominum quare posuisti me contrarium tibi?* Posuisti enim, cum non prohibuisti. Alioquin ipse me posui, et factus sum mihi metipso gravis (Job. vii, 20). Justissime quidem, ut hostis tuus hostis sit et meus; et qui tibi repugnat, repugnet et mihi. Ego vero qui tibi, ego qui mihi met contrarius factus sum, atque in membris meis invenio quod contradicat, et menti meæ, et legi tuæ; quis me liberabit de manibus meis? Non enim quod volo, hoc ago, sed me, non alio prohibente, et quod odi, illud facio (Rom. vii, 15), sed me, non alio compellente. Atque utinam prohibitio hæc, et hæc compulsio, ita esset violenta, ut non esset voluntaria; forsitan enim sic possem excusari: aut certe ita esset voluntaria, ut non violenta; profecto enim sic possem corrigi. Nunc vero nusquam exitus miserio patet, quem et voluntas, ut dixi, inexcusabilem, et incorrigibilem necessitas facit. **1553** Quis me eripiet de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui? (Psal. lxx, 4.)

10. Quærit quis, de quo querat? De me. Ego ille peccator, ille exlex, ille iniquus. Peccator, quia peccavi; exlex, quia voluntate persisto agere contra legem. Nam mea voluntas ipsa est lex in membris meis, legi divinæ recalcitrans. Et quoniam lex Domini lex mentis meæ, sicut scriptum est: *Lex Dei ejus in corde ipsius* (Psal. xxxvi, 31); per hoc et mihi ipsi mea ipsius voluntas contraria invenitur, quæ est iniquitas maxima. Cui enim non iniquus,

A qui mihi sum? *Qui sibi nequam*, ait, *cui bonus?* (Eccli. xiv, 5) Fateor, non sum bonus, quia non est in me bonum. Consolabor me tamen, quia et sanctorum vox ista est: *Scio quia non est in me bonum*, inquit. Discernit tamen quod dicit: *In se*. In carne sua interpretans, propter contradictoriam legem, quæ in ea est. Nam habet legem et in mente, eaque melior. Annon lex Dei bona? Quod si malus propter legem malam, quomodo non propter bonam bonus? An mala sua est quæ est in carne sua, et ideo de mala malus; et minime bonus de bona? Non est ita. Lex Dei ejus in mente ipsius, atque ita in mente, ut sit et mentis. Testis est ipse qui ait: *Invenio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*. Nunquid suum quod carnis suæ est, et non suum quod mentis suæ est? Ego dico et plus. Quidni dicam, quod idem ipse magister dicit? Nam *mente* quidem serviens *legi Dei*, *carne autem legi peccati*; quid magis suum fateatur evidenter ostendit, cum malum quod in carne est, ita a se alienum censet, ut dicat: *Itaque jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*. Et ideo fortassis signanter aliam dixerit legem inventam in membris suis, quod alienam hanc, et quasi adventitiam reputaret. Unde et adhuc ego aliquid audeo amplius, haud temere quidem: Paulum videlicet non jam malum, propter malum quod in carne habet; magis autem bonum, propter bonum quod in mente habet. Annon bonus, qui consentit legi Dei, quoniam bona est? Nam, etsi se iidem fateatur servire legi peccati, carne hoc facit, non mente. Cum autem mente quidem serviat legi Dei, carne autem legi peccati; quidnam potissimum horum Paulo imputandum putes, tu videris. Nam mihi fateor facile persuasum, quod mentis quam quod carnis est, pluris esse, non solum mihi, sed et ipsi Paulo, ut jam dictum est, qui ait: *Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum* (Rom. vii, 18, 23, 25, 20).

11. Sed de libertate ista sufficiant. In libello, quem de Gratia et Libero Arbitrio scripsi, diversa fortassis de imagine et similitudine disputata leguntur; sed, ut arbitror, non adversa. Legistis illa, ista audistis; quænam magis probetis [alias probanda], vestro iudicio derelinquo; vel si quid melius utrisque sapitis, in hoc gaudeo et gaudebo. At quo modo illa se habeant, tria quædam impræsentiarum præcipua commendata tenetis; simplicitatem, immortalitatem, libertatem. Et hoc vobis liquido apparere jam arbitror, animam pro ingenua atque ingenua similitudine, quæ in his tam eximie claret, non parvam cum Verbo habere affinitatem, sponso Ecclesiæ Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXII.

Qualiter anima similis Deo manens, per peccatum tamen dissimilis facta est in simplicitate, immortalitate et libertate.

1. Quid vobis videtur? possumusne jam regredi ad exponendi ordinem unde digressi sumus; quia patet propinquitas Verbi et animæ, pro qua utique demonstranda digressio ipsa facta est? Possemus, ut mihi videtur, nisi parum quid dubietatis in his, quæ dicta sunt, adhuc residere sentirem. Nil furari volo. Non libenter **1554** prætereo quod vobis utile putem. Et quomodo id audeam, de his præsertim quæ vobis accipio? Scio hominem aliquid aliquando inter loquendum ex his quæ suggererat Spiritus, etsi non infideli, minus tamen fidenti animo retentantem et reservantem sibi, ut haberet quod diceret denno tractaturus; et ecce vox ad eum, et quidem ei visum est: « Donec istud tenebis, aliud non accipies (261). » Quid si retinisset, non providendo suæ inopie, sed fraternis profectibus invidendo? nonne merito et hoc ipsum, quod videbatur habere, auferretur ab eo? Quod quidem longe a servo vestro semper faciat Deus, sicut et semper fecit. Sic mihi jugiter abundare dignetur fons ille indeficiens sapientiæ salutaris, quomodo sine invidia vobis communicavi, et refundi quiddam mihi infundere hactenus dignatus est ipse. Si ego vos fraudo, a quo jam non verear ipse fraudari? Ne a Deo quidem.

2. Est itaque in his quæ dicta sunt aliquid, quod, ut vereor ego, offendiculum dare queat, si non complanetur. Et, ni fallor, sunt de hic stantibus, quibus scrupulum movit quod dicere volo. Trina illa Verbi similitudo, quam animæ assignavimus, imo qua insignitam advertimus, recolisne quod etiam inseparabiliter inesse illi visa fuerit nobis? Id quidem videatur aliquibus Scripturarum testimoniis obviare, ut verbi gratia, est illud in psalmis: *Homo, cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* (Psal. xlviii, 13, 21); et item illud: *Mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum* (Psal. cv, 20), sed et quod aperte dictum est in persona Dei: *Existimasti inique, quod ero tui similis* (Psal. xlix, 21); et pleraque alia, quæ similitudinem Dei in homine post peccatum deletam concorditer asseverare videntur. Quid ergo dicemus ad hæc? Tria illa in Deo minime esse, et sic alia quærenda, in quibus similitudinem assignemus? aut esse quidem in Deo, sed non in anima, et ne sic quidem in his similitudinem inveniri? aut esse et in anima, sed posse etiam non inesse, ac per hoc non inseparabilia esse? Absit! Et in Deo, et in anima sunt, et semper insunt: nec est quod

(261) Bernardus se ipse intelligit more Pauli Apostoli, idque testatur Cæsarius Heisterbacensis sermone in Octava Nativitatis. « Cum tempore quodam, » inquit, « nescio quid dictaret, et testimonium haberet in promptu, quod præsentī loco congruebat, velletque reservare in finem, timens ibi

A nos aliquid horum dixisse poeniteat, ita totum subnixum est indubitata et absolutissima veritate. Sed quod Scriptura loquitur de dissimilitudine facta, non quia similitudo ista deleta sit loquitur, sed quia alia superducta. Non plane anima nativam se exiit formam, sed superinduit peregrinam. Illa addita, non ista perdita est: et quæ supervenit, obscurare ingenitam potuit, sed non exterminare. Denique: *Obscuratum est insipiens cor illorum*, ait Apostolus (Rom. i, 21); et propheta: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* (Thren. iv, 1.) Obscuratum aurum plangit, sed aurum tamen; mutatum colorem optimum, sed non fundamentum coloris evulsum. Manet in fundamento prorsus inconcussa simplicitas, sed minime apparet duplicitate operta humanæ dolositatis, simulationis, hypocrisis.

3. Quam incongrue simplicitati duplicitas admiscetur! quam indigne tali fundamento talis structura committitur! Hujusmodi sibi versutiam serpens induerat, cum se, ut deciperet, consiliarium exhibebat, simulabat amicum. Hujusmodi quoque seducti ab eo paradisi incolæ induerant sibi, cum pudendam jam nuditatem tegere couarentur, et umbra frondosi ligni, et frondium succinatoris, et verbis excusatoriis (Gen. iii). Quam late extunc et deinceps omnem posteritatem hæreditarium hypocrisis virus infecit! Quem dabis de filiis Adam qui quod est, non dico velit, sed vel patiatur videri? Sed perseverat nihilominus in omni anima cum originali duplicitate generalis simplicitas, ut de collatione confusio augeatur: perseverat æque immortalitas, sed fusca et tetra, irruente tenebrosa corporeæ mortis caligine. Nam, etsi non privatur vita, vitæ tamen beneficium suo corpori jam non sufficit vindicare. **1555** Quid, quod ne suam quidem spiritualement duntaxat vitam retinet sibi? Anima nempe quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. xviii, 4). Nonne morte ista duplici incursante, illa qualiscunque immortalitas, quam retentat, tenebrosa satis redditur, et misella? Adde quod appetentia terrenorum, quæ quidem omnia ad interitum sunt, densat tenebras, ita ut in anima sic vivente nil a parte aliqua nisi pallida facies et imago quædam mortis apparere cernatur. Cur non enim quæ immortalis est, similia sibi immortalia appetit et æterna, ut quod est appareat, et quod facta est vivat? Cæterum, contraria sapit et quærit, et mortalitas sese degeneri conversatione conformans, immortalitatis candorem quodam mortiferæ consuetudinis piceo colore denigrat. Quidam mortalium appetitus immortalem mortali similem, immortali dissimilem faciet? *Qui tangit picem*, ait Sapiens, *inquinabitur ab ea* (Eccli. xiii, 1). Fructu mortis defectum, audivit de cælo dicentem vocem: Si istud reservaveris, aliud non dabitur tibi. » Adeo non ipse erat qui loquebatur, ait Mauricus, sed Deus in eo. Vide quæ de eodem argumento habet serm. 18 in Cant. n. 2.

libus mortalitatem se induit, et testem immortalitatis incidente mortis similitudine decoloravit, non exiit.

4. Evam attende, quomodo ejus anima immortalis, immortalitatis suæ gloriæ fucum mortalitatis invexit, mortalia utique affectando. Ut quid enim, cum immortalis esset, mortalia non contempsit et transitoria, contenta sibi similibus, immortalibus et æternis? *Vidit, inquit, lignum quod esset pulchrum oculis, et aspectu delectabile, ac suave ad vescendum (Gen. iii, 6).* Non est tua, o mulier, ista suavitas, ista delectatio, istaque pulchritudo: et si tua pro parte luti, non tua solius, sed communis cunctis animantibus terræ. Tua, quæ vere tua est, aliunde, et alia est: nam æterna est de æternitate. Quid tu animæ tuæ aliam formam, imo deformitatem imprimis alienam? Enimvero quod delectat habere, id etiam perdere timet: et timor color est. Is libertatem dum tingit, tegit, et eam nihilominus sibi reddit dissimilem. Quam dignius sua origine nihil euperet, ubi nihil metueret, ac per hoc a servili timore isto ingenitam sibi defenderet libertatem, manentem in vigore et decore suo! Heu! non ita est! mutatus est color optimus. Fugitas, et latitas: audis vocem Domini Dei, et abscondis te. Cur hoc, nisi quia quem amabas times, et libertatis speciem forma servilis exclusit?

5. Sed et voluntaria illa necessitas, et contraria lex inflicta membris, de qua proximo sermone disserui, eidem incubat libertati, et liberam naturam creaturam per propriam ipsius voluntatem, dum allicit, subjicit servituti, implens faciem ejus ignominia, ita ut vel carne serviat legi peccati, et non volens. Quia ergo naturæ ingenuitatem morum probitate defensare neglexit; justo auctoris judicio factum est, non quidem ut libertate propria nudaretur; sed tamen superindueretur, *sicut diploide, confusione sua (Psal. cviii, 29).* Et bene *sicut diploide*, ubi veste veluti duplicata, manente libertate propter voluntatem, servilis nihilominus conversatio necessitatem probat. Hoc de simplicitate, hoc de immortalitate animæ advertere est: et nil tibi in ea, si bene consideres, apparebit, quod non sit istiusmodi similitudinis pariter et dissimilitudinis diploide adoptum. Annon diplois, ubi non innata, sed affixa, et quadam quasi acu peccati assuta est simplicitati fraus, immortalitati mors, necessitas libertati? Neque enim essentia simplicitati præscribit dupliciter cordis; non naturæ immortalitati mors, aut voluntaria peccati, aut necessaria corporis: non arbitrii libertati necessitas voluntariæ servitutis. Ita bonis naturæ mala adventitia, dum non succedunt, sed accedunt, turpant utique ea, non exterminant; conturbant, non deturbant. Inde anima dissimilis Deo, inde dissimilis est et sibi; inde comparata jumentis insipientibus, et similis facta est illis; inde quod legitur commutasse gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum; inde homines, tanquam vulpes, dupliciter et fraudis foveas habent,

et quia pares vulpibus se fecerunt, pars vulpium erunt; inde, juxta Salomonem, *unus exitus homini, et jumento (Eccl. iii, 19).* Quidni **1556** similiter exeat, qui similiter vixit? More bestiali incubuit terrenis, morte bestiali excedet terris. Audi aliud. Quid mirum si similem sortimur exitum, qui et similem habemus introitum? Unde enim hominibus, nisi de similitudine bestiali, ille tam intemperans ardor in coitu, tam immoderatus dolor in partu? Ita homo in conceptu et ortu, in vita et morte comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.

6. Quid, quod libera creatura sibi subditum appetitum non regit ut domina, sed sequitur et obsequitur ut ancilla? Nonne et in hoc se assimilatur et annumerat cæteris animantibus, quæ natura non in libertatem vocavit, sed condidit in servitutem servire suo ventri, appetitui obedire? Nonne tali merito confunditur perhiberi vel existimari similis Deus? Ideoque ait: *Existimasti inique, quod ero tui similis; et infert: Arguam te, et statuam contra faciem tuam (Psal. xlix, 21).* Non est sese videntis animæ, Deum existimare similem sibi, animæ duntaxat, qualis mea est, peccatrici et iniquæ. Ejusmodi namque arguitur: *Existimasti inique, ait; et non dicit: Existimasti, anima; vel, existimasti, homo, quod ero tui similis.* Sed, si statuatur iniquus ante faciem suam, et contra vultum quemdam morbidum putidumque interioris hominis sui sistatur, ut dissimulare aut declinare non queat impuritatem conscientia suæ, sed videat vel invitatus sordes peccatorum suorum, vitorum inspicit deformitatem; nequaquam jam poterit existimare Deum fore similem sibi, sed quasi diffidens pro tanta dissimilitudine quam videbit, puto exclamabit, et dicet: *Domine, quis similis tibi? (Psal. xxxiv, 10.)* quod quidem dictum pro voluntaria illa et novitia dissimilitudine. Nam manet prima similitudo: et ideo illa plus displicet, quod ista manet. O quantum bonum ista, quantumque malum illa! Ex mutua tamen collatione utraque res in genere suo plus eminet.

7. Cum ergo anima tantam in se una rerum distantiam cernit, quidni clamet, inter spem et desperationem utique posita: *Domine, quis similis tui?* Trahitur in desperationem pro tanto malo; sed revocatur in spem a tanto bono. Inde est ut quo sibi plus displicet in malo quod in se videt, eo se ardentius ad bonum, quod æque in se conspicit, trahat, cupiatque fieri ad quod facta est, simplex et recta, et timens Deum, ac recedens a malo. Quidni recedere possit, ad quod accedere potuit? quidni accedere, a quo recedere potuit? Quod tamen utrumque dixerim de gratia præsumendum, non de natura, sed ne de industria quidem. Nempe sapientia vincit malitiam (*Sap. vii, 30*), non industria, vel natura. Nec deest occasio præsumendi: ad Verbum est conversio ejus. Non est apud Verbum otiosa animæ generosa cognatio, de qua triduo jam tractamus, et cognationis testis similitudo perseverans. Dignanter

admittit in societatem Spiritus similem in natura. Et certe de ratione naturæ, similis similem querit. Vox requirentis: *Revertere, Sunamitis; revertere, ut intuemur te (Cant. vi, 12).* Intuebitur similem, qui dissimilem non videbat; sed et se intuendum præstabit. Scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (*I Joan. iii, 2*). Puta ergo de difficultate magis, quam de impossibilitate venire illam percunationem: *Domine, quis similis tibi?*

8. Aut, si hoc magis probas, vox est admirantis. Admiranda prorsus et stupenda illa similitudo, quam Dei visio comitatur, imo quæ Dei visio est; ego autem dico in charitate. Caritas illa visio, illa similitudo est. Quis non stupeat charitatem Dei spreit et revocantis? Merito iniquus arguitur ille, qui supra inductus est, Dei similitudinem usurpans sibi, cum diligendo iniquitatem, neque possit se diligere, neque Deum: sic enim habes: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam (Psal. x, 6).* Facta igitur de medio iniquitate, quæ eam quæ ex parte est dissimilitudinem facit, erit unio spiritus, erit mutua visio, mutuaque dilectio. Siquidem veniente quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est; eritque ad alterutrum casta et consummata **1557** dilectio, agnitio plena, visio manifesta, conjunctio firma, societas individua, similitudo perfecta. Tunc cognoscat anima, sicut cognita est (*I Cor. xiii, 10, 12*); tunc amabit, sicut amata est; et gaudebit sponsus super sponsam, cognoscens et cognitus, diligens et dilectus, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXIII.

Qualiter anima, quantumcunque vitii corrupta, adhuc per amorem castum et sanctum potest redire ad similitudinem sponsi, id est Christi.

1. Quantum quidem regularis hora permisit, quam nobis constituimus ad loquendum, triduum [alias, biduum] hoc in demonstranda Verbi animæque affinitate expensum est. Quæ utilitas in omni labore isto? Nempe hæc. Docuimus omnem animam, licet oneratam peccatis, vitii irretitam, captam illecebris, exsilio captivam, corpore carceratam, luto hærentem, infixam limo, affixam membris, confixam auris, distentam negotiis, contractam timoribus, afflictam doloribus, erroribus vagam, sollicitudinibus anxiam, suspitionibus inquietam, et postremo advenam in terra inimicorum, juxta prophetæ vocem, coinquinatam cum mortuis, deputatam cum his qui in inferno sunt (*Baruch. iii, 11*); licet, inquam, sic damnatam, et sic desperatam, docuimus tamen hanc in sese posse advertere, non modo unde respirare in spem veniæ, in spem misericordiæ queat; sed etiam unde audeat aspirare ad nuptias Verbi, cum Deo inire fœdus societatis non trepidet, suave amoris jugum cum Rege ducere angelorum non vereatur. Quid enim non tute audeat apud eum, cujus se insignem cernit imagine, illustrem similitudine

novit? quid, inquam, vereatur de majestate, cui de origine fiducia datur? Tantum est ut curet naturæ ingenuitatem vitæ honestate servare, imo cæleste decus, quod sibi originaliter inest, dignis quibusdam studeat morum affectuumque venustare et decorare coloribus.

2. Ut quid enim dormitet industria? Grande profecto in nobis donum naturæ ipsa est: quæ si minus suas exsequatur partes, nonne quod reliquum habet natura in nobis, totum turbabitur, totum quasi quadam velustatis operietur rubigine? Id quidem injuria auctori. Et utique ad hoc auctor ipse Deus divinæ insignis generositatis perpetuo voluit in anima conservari, ut semper hæc in sese ex Verbo habeat, quo admoneatur semper, aut stare cum Verbo, aut redire, si mota fuerit. Non mota quasi locis migrans, aut pedibus gradens, sed mota (sicut substantiæ utique spirituali moveri est cum suis affectibus, imo defectibus, a se quodam modo in pejus vadit, cum se sibi vitæ et morum pravitate dissimilem facit, reddit degenerem: quæ tamen dissimilitudo non naturæ abolitio, sed vitium est, bonum ipsum naturæ quantum sui comparatione attollens, tantum fœdans conjunctione. Jam vero animæ reditus, conversio ejus ad Verbum, reformandæ per ipsum, conformandæ ipsi. In quo? In charitate. Ait enim: *Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi; et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit vos (Ephes. v, 1, 2).*

3. Talis conformitas maritat animam Verbo, cum cui videlicet similis est per naturam, similem nihilominus ipsi se exhibet per voluntatem, diligens sicut dilecta est. Ergo, si perfecte diligit, nupsit. Quid hæc conformitate jucundius? quid optabilius charitate, qua fit ut humano magisterio non contenta, per temet, o anima, fiducialiter accedas ad Verbum, Verbo constanter inhæreas, Verbum familiariter percuncteris, consultesque de omni re, quantum intellectu capax, tantum audax desiderio? Vere spiritualis, sanctique connubii contractus est iste. Parum dixi, contractus: complexus est. Complexus plane, ubi idem velle, et nolle idem, unum facit spiritum de duobus. Nec verendum ne disparitas personarum claudicare in aliquo **1558** faciat convenientiam [alias, convenientiam] voluntatum, quia amor reverentiam nescit. Ab amando quippe amor, non ab honorando denominatur. Honoret sane qui horret, qui stupet, qui metuit, qui miratur: vacant hæc omnia penes amantem. Amor sibi abundat, amor ubi venerit, cæteros in se omnes traducit et captivat affectus. Propterea quæ amat, amat, et aliud novit nihil. Ipse qui honori merito, merito stupori et miraculo est: amari tamen plus amat. Sponsus et sponsa sunt. Quam quæris aliam inter sponso necessitudinem vel connexionem, præter amari, et amare? Hic nexus vincit etiam quod natura arctius vinxit, vinculum parentum ad filios. Denique, *propter hoc, ait, relinquet homo patrem suum et matrem suam, et adhærebit sponsæ (Matth. xix, 5).* Vides iste

affectus quam sit in sponsis, non cæteris tantum affectibus, sed etiam se ipso potentior.

4. Adde quod iste sponsus non modo amans, sed amor est. Nunquid honor? Contendat quis esse: ego non legi. Legi autem quia *Deus charitas est* (I Joan. iv, 16); et non quia honor est, vel dignitas, legi. Non quia honorem non vult Deus, qui ait: *Si ego pater, ubi est honor meus?* Verum id Pater. Sed, si sponsum exhibeat, puto quia mutabit vocem, et dicet: *Si ego sponsus, ubi est amor meus?* Nam et ante ita locutus est: *Si ego Dominus, ubi est timor meus?* (Malach. i, 6.) Exigit ergo Deus timeri ut Dominus, honorari ut pater, et ut sponsus amari. Quid in his præstat, quid eminet? Nempe amor. Absque hoc et timor pœnam habet, et honor non habet gratiam. Servilis est timor, quandiu ab amore non manumittitur. Et qui de amore non venit honor, non honor, sed adulatio est. Et quidem soli Deo honor et gloria: sed horum neutrum acceptabit Deus, si melle amoris condita non fuerint. Is per se sufficit, is per se placet, et propter se. Ipse meritum, ipse præmium est sibi. Amor præter se non requirit causam, non fructum. Fructus ejus, usus, ejus. Amo quia amo; amo, ut amem. Magna res amor, si tamen ad suum recurrat principium: si suæ origini redditus, si refusus suo fonti semper ex eo sumat, unde jugiter fluat. Solus est amor ex omnibus animæ motibus, sensibus atque affectibus, in quo potest creatura, etsi non ex æquo, respondere auctori, vel de simili mutuam rependere vicem. Verbi gratia, si mihi irascatur Deus, num illi ego similiter irascar? Non utique, sed parvebo, sed contremiscam sed veniam deprecabor. Ita si me arguat, non redarguetur a me, sed ex me potius justificabitur. Nec, si me judicabit, judicabo ego eum, sed adorabo: et salvans me non querit a me ipse salvari, nec vicissim eget ab aliquo liberari, qui liberat omnes. Si dominatur, me oportet servire; si imperat, me oportet parere, et non vicissim a Domino vel servitium exigere, vel obsequium. Nunc jam videas de amore quam aliter sit. Nam, cum amat Deus, non aliud vult quam amari: quippe non ad aliud amat nisi ut ametur, sciens ipso amore beatos qui se amaverint.

5. Magna res amor; sed sunt in eo gradus. Sponsa in summo stat. Amant enim et filii, sed de hæreditate cogitant: quam dum verentur quoquo modo amittere, ipsum a quo exspectatur hæreditas, plus reverentur, minus amant. Suspectus est mihi amor cui aliud quid adipiscendi spes suffragari videtur. Infirmus est, qui fortespe subtracta, aut exstinguitur, aut minuitur. Impurus est, qui et aliud cupit. Purus amor mercenarius non est. Purus amor spe vires non sumit, nec tamen diffidentia damna sentit. Sponsa hic est, quia hoc sponsa est quæcunque est. Sponsa res et spes unus est amor. Hoc sponsa abundat, hoc contentus et sponsus. Nec is aliud querit, nec illa aliud habet. Hinc ille sponsus, et sponsa illa est. Is sponsis proprius est, quem alter nemo attingat, nec filius quidem. Denique ad filios clamat:

A *Ubi est honor meus?* et non, *Ubi est amor meus, dicit; servans sponsæ prærogativam.* Sed et jubetur homo honorare patrem suum et matrem suam (*Deut. v, 16*), et de amore tacetur: non quia non amandi sint parentes a **1559** filiis, sed quia multi filiorum honorare parentes magis quam amare affecti sunt. Esto quod honor regis judicium diligit: sed sponsi amor, imo sponsus Amor solam amoris vicem requirit et fidem, Liceat pro inde redamare dilectam. Quidni amet sponsa, et sponsus Amoris? Quidni ametur Amor?

6. Merito cunctis renuntians affectionibus aliis, soli et tota incumbit amori, quæ ipsi respondere amori habet in redhibendo amore. Nam et cum se totam effuderit in amorem, quantum est hoc ad illius fontis perenne profluvium? Non plane pari ubertate fluunt amans et Amor, anima et Verbum, sponsa et sponsus, Creator et creatura, non magis quam sitiens et fons. Quid ergo? peribit propter hoc, et ex toto evacuabitur nupturæ votum, desiderium suspirantis, amantis ardor, præsumptis fiducia, quia non valet exæquo currere cum gigante, dulcedine cum melle contendere; lenitate cum agno, candore cum lilio, claritate cum sole, charitate cum eo qui charitas est? Non. Nam, etsi minus diligit creatura, quoniam minor est; tamen si ex tota se diligit, nihil deest ubi totum est. Propterea, ut dixi, sic amare, nupsisse est: quoniam non potest sic diligere, et parum dilecta esse, ut in consensu duorum integrum stet perfectumque connubium. Nisi quis dubitet, animam a Verbo et prius amari, et plus. Prorsus et prævenitur amando, et vincitur. Felix, quæ meruit præveniri in tantæ benedictione dulcedinis! Felix, cui tantæ suavitatis complexum experiri donatum est! quod non est aliud, quam amor sanctus et castus, amor suavis et dulcis; amor tantæ serenitatis, quantæ et sinceritatis; amor mutuus, intimus, validusque, qui non in carne una, sed uno plane in spiritu duos jungat, duos faciat jam non duos, sed unum, Paulo ita dicente: *Qui adheret Deo, unus spiritus est* (I Cor. vi, 17). Et nunc potius eam super his audiamus, quam facile magistræ de omnibus fecit et magistræ unctio, et frequens experientia. Nisi forte id melius servamus in aliud sermonis principium, ne rem bonam coarctemus inter angustias hujus jam propemodum finiendi. Et si probatis, facio finem etiam ante finem, ut famelicis tempestive conveniamus eras ad delicias sanctæ animæ, quibus beata meretur frui cum Verbo, et de Verbo, sponso utique suo, Jesu Christo Domino nostro, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXIV.

Quod anima quærens Deum, præventa est ab eo: et quid sit illa quæsitio, in qua jam ab eo præventa est.

1. *In lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea* (Cant. iii, 1). Magnum bonum quære e Deum. Ego hoc nulli in bonis animæ secundum existimo. Primum in donis, ultimum in protectibus est.

Virtutem nulli accedit, cedit nulli. Cui accedat, quam nulla præcedit? cui cedat, quæ omnium magis consummatio est? Quæ enim virtus ascribi possit non quærenti Deum, aut quis terminus quærenti [alias, quærendi] Deum? *Quærite*, inquit, *faciem ejus semper* (Psal. civ, 4). Existimo quia nec cum inventus fuerit, cessabitur a quærendo. Non pedum passibus, sed desideriiis quæritur Deus. Et utique non extundit desiderium sanctum felix inventio, sed extendit. Nunquid consummatio gaudii, desiderii consumptio est? Oleum magis est illi: nam ipsum flamma. Sic est. Adimplebitur lætitia; sed desiderii non erit finis, ac per hoc nec quærendi. Tu vero cogita, si potes, quæritandi hoc studium sine indigentia, et desiderium sine anxietate. Alterum profecto præsentia, alterum copia excludit.

2. Nunc jam videte cur ista præmiserim. Nimirum, et omnis inter vos anima quærens Deum, ne magnum bonum in magnum sibi detorqueat malum, noverit se præventam in illo, et ante quæsitam quam quærentem. Sic enim de magnis bonis mala oriri non minima solent, cum facti eximii de bonis Domini, utimur **1560** donis tanquam non datis, non damus gloriam Deo. Ita profecto qui maximi videbantur pro accepta gratia, pro non redhibita minimi reputantur apud Deum. Ego autem parco vobis. Usus sum modestioribus vocibus, maximo, minimoque; sed quod sentio non expressi. Discrimen involvi, ipse nudabo: optimum, pessimumque dixisse debueram. Nam vere et absque dubio, eo quisque pessimus, quo optimus est, si hoc ipsum quo est optimus, ascribat sibi. Nempe pessimum hoc. Quod si dicat quis: Absit! agnosco, gratia Dei sum id quod sum; studeat autem captare gloriolam pro gratia quam accepit; nonne fur est et latro? Audiat qui ejusmodi est: *Ex ore tuo te judico, serve nequam* (Luc. xix, 22). Quid nequius servo usurpante sibi gloriam domini sui?

3. *In lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea.* Querit anima Verbum, sed quæ a Verbo prius quæsitæ sit. Alioquin semela facie Verbi egressa vel ejecta, non revertetur oculus ejus ut videat bona, si non requiratur a Verbo. Quasi vero aliud anima nostra sit, quam spiritus vadens et non rediens, si sibi fuerit derelicta. Audi profugam et deviam, quid doleat, et quid petat. *Erravi*, ait, *sicut ovis quæ perit: quære servum tuum* (Psal. cxviii, 176). O homo, redire vis? sed si in voluntate res est, quid opem flagitas? quid aliunde mendicas, in quo abundas tu tibi? Palam est, quia vult, et non potest: sed spiritus est vadens et non rediens, etsi is sit longius agens, qui nec vult. Quanquam non omnino illam animam expositam dixerim vel relictam, quæ reverti cupit, et requiri petit. Unde enim voluntas hæc illi? Inde, ni fallor, quod a Verbo visitata jam sit et quæsitæ. Nec otiosa quæsitio, quæ operata est voluntatem, sine qua reditus esse non poterat. Sed non sufficit semel quæri: tantus est animæ languor, tantaque in reditu difficultas. Quid

enim si vult? Jacet voluntas, ubi facultas non suppetit. Nam: *Velle adjacet mihi*, inquit, *perficere autem bonum non invenio* (Rom. vii, 18). Quid ergo ille, quem de psalmo induximus, quærit? Non plane aliud, quam quæri: quod non quæreret, nisi quæsitus fuisset; et rursus non quæreret, si quæsitus satis fuisset. Quod et postulat: *Quære*, inquiens, *servum tuum*; ut qui dedit velle, det et perficere pro bona voluntate.

4. Mihi tamen non videtur istius modi animæ posse competere locus præsens, quæ secundam gratiam necdum percepit, volens quidem, sed non valens adire quem diligit anima sua. Nam quomodo potest illi convenire quod ibi sequitur, surgere et circuire civitatem, sed et per vicos et plateas quærere dilectum (Cant. iii, 2), quæ eget ipsa quæri? Faciat hoc quæ potest: tantum se meminerit quæsitam prius, sicut et prius dilectam; atque inde esse, et quod quærit, et quod diligit. Oremus et nos, charissimi, ut cito anticipent nos misericordiæ istæ, quia pauperes facti sumus nimis: quod non de omnibus vobis dico. Scio enim quamplurimos vestrum ambulantes in dilectione, qua Christus dilexit nos, et in simplicitate cordis quærentes illum. Sed sunt aliqui, quod tristis dico, qui nullum nobis adhuc in se dedere indicium hujus tam salutaris anticipationis, ac per hoc nec suæ salutis: homines se ipsos amantes, non Dominum; et quærentes quæ sua sunt, non quæ Domini.

5. *Quæsi vi*, ait illa, *quem diligit anima mea.* Nempe huc te provocat anticipantis benignitas illius, qui te et prior quæsi vit, et prior dilexit. Minime prorsus nisi prius quæsitæ quæreret, sicut nec diligeres nisi dilectæ prius. Non in una tantum benedictione, sed in duabus præventa es, dilectione et quæsitio. Dilectio causa quæsitio; quæsitio fructus dilectionis est et certitudo. Dilectæ es, ne ad supplicium potius quæsitam suspiceris; quæsitæ es, ne frustra dilectam conqueraris. Utraque tam amica comperta suavitas et ausum dedit, et verecundiam depulit, et reditum persuasit, et movit affectum. Hinc zelus, hinc ardor iste quærendi quem diligit anima tua; quia profecto necnon quæsitæ quærere poteris, necnon quærere quæsitæ nunc potes.

1561 6. Sed noli oblivisci unde huc veneris. Et ut in me potius transfigurem quæ dicuntur, id enim tutius, tunc es, o anima mea, quæ relicto viro tuo priore, cum quo tibi bene fuerat, primam fidem irritam fecisti, iens post amatores tuos? Et nunc quod libuit fornicata cum illis, forte et contempta ab illis, audes impudens et frontosa velle reverti ad illum, quem superba contempsisti? Quid? digna lætebris quæris lucem, et curris ad sponsum, dignior plagis, quam osculis? Mirum si non pro sponso judicem offendas. Felix, qui ad hæc animam suam respondentem audierit: Non timeo, quia amo; quod non amata omnino non facerem. Itaque etiam amor. Nihil dilectæ timendum. Paveant quæ non amant. Quidni assidue inimicitias suspicentur? Ego vero

amans, amari me dubitare non possum, non plus quam amare. Nec possum vereri vultum, cuius sensi affectum. In quo? In eo quod talem non modo quæsit, sed et affecit, fecitque certam proinde de quæsit. Quidni respondeam in quæsit, cui in affectu respondeo? Nunquid irascetur quæsit, qui etiam contemptus dissimulavit? Quinimo non repellat requirentem, qui et contemnentem requirit. Benignus est spiritus Verbi, et benigna nuntiatur mihi, intimans et suadens de Verbi zelo desiderioque, quod utique sibi non potest esse absconditum. Scrutatur alta Dei, conscius earum, quas cogitat cogitationes pacis, et non afflictionis. Quidni animer ad quærendum, experta clementiam, et persuasa de pace?

7. Fratres, hoc suaderi, a Verbo quæri est; persuaderi, inveniri est. Sed non omnes capiunt hoc verbum. Quid faciemus parvulis nostris, illos loquor, qui adhuc inter nos incipientes sunt, non tamen insipientes, cum teneant initium sapientiæ, subjecti invicem in timore Christi? Unde illis, inquam, facimus fidem, quod hæc ita se habeant penes sponsam, cum ipsi talia agi secum needum persenserint? Sed mitto eos ego ad talem, cui decedere non debeant. Legant in libro, quod in corde altero quia non cernunt, non credunt. Est scriptum in prophetis: *Si dimiserit vir uxorem suam, et illa recedens duxerit virum alium, nunquid revertetur ad eam ultra? nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: et tamen revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te* (Jerem. iii. 1). Verba Domini sunt: non est fas suspendere fidem. Credant quod non experiuntur, ut fructum quandoque experientia fidei merito consequantur. Satis arbitrator declaratum, quid sit quæri a Verbo, et quæ hæc sit necessitas non Verbo, sed animæ, nisi quod quæ experta est, et plenius ista novit, et felicius. Restat ut sequenti tractatu doceamus sitientes animas quærere a quo quæsitæ sunt, vel potius id discamus ab illa, quæ hoc loco inducitur quærens ipsum, quem diligit anima sua, sponsam animæ Jesum Christum Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO LXXXV.

De septem necessitatibus, propter quas anima quærit Verbum: quæ tandem reformata accedit ad ejus dulcedinem contemplantam atque perfrendam.

1. In lectulo meo quæsi quem diligit anima mea (Cant. iii. 1). Ad quid? Dictum est, et iterare superfluum: propter quosdam tamen, qui non interfuerunt cum tractaretur, dico aliquid breviter, et quod fortasse ne hos quidem qui interfuerunt, audire pigebit. Nec enim totum dici tunc potuit. Quærit anima Verbum, cui consentiat ad correptionem, quo illuminetur ad cognitionem, cui innitatur ad virtutem, quo reformetur ad sapientiam, cui conformetur ad decorem, cui maritetur ad fecunditatem, quo fruatur ad jucunditatem. Propter has omnes causas quærit anima Verbum. Non ambigo

esse quamplures et alias: sed hæc interim occurrunt. Poterit autem, si cui cordi fuerit, facile alias atque alias advertere in semetipso. Siquidem **1562** multæ sunt aversiones nostræ, multæ et infinitæ animæ necessitates, et anxietatum non est numerus. At Verbum ditius pleniusque superabandat in bonis, upote Sapientia vincens malitiam, vincens in bonis mala. Et nunc harum, quas posui, accipite rationem. Et primo, quod primum est, videte quemadmodum consentiat ad correptionem. Legimus verbum in Evangelii loquens: *Esto consentiens, inquit, adversario tuo, dum es cum illo in via, ne forte tradat te judici, et iudex tortori* (Matth. v. 25). Quid consultius? Verbi consilium est, ni fallor, se adversarium protestantis, quod adversetur carnalibus desideriis nostris dum dicit: *Semper hi errant corde* (Psal. xciv. 10). Tu ergo qui hæc audis, si pavens ceperis velle fugere a ventura ira, credo sollicitus eris, quomodo huic consentias adversario, qui tibi illam tam terribiliter intentare videtur. At istud impossibile, nisi dissentias tecum, nisi tibi met adverseris, nisi gravi et vigili lucta tu ipse contra te ipsum infatigabiliter prælieris; postremo, nisi velefacias inveteratæ consuetudini, innatæque affectioni. Id quidem durum. Si tuis attentaveris viribus, tale erit, ac si in uno digitorum tuorum torrentis impetum sistere, aut ipsum denno coneris Jordanem convertere retrorsum. Quid facies? Quære verbum cui consentias, ipso faciente ut consentias. Fuge ad illum qui adversatur, per quem talis fias cui jam non adversatur, ut blandiatur qui minabatur, et sit ad immutandum efficacior iufusa gratia, quam intensa ira.

2. Hæc prima, ut opinor, necessitas, ob quam anima incipit quærere verbum. Sed si ignoras quid ille velit cui jam voluntate consentis, nonne et de te dicitur quia zelum Dei habes, sed non secundum scientiam? (Rom. x. 2). Et ne hoc leve existimes, memineris scriptum, quia *ignorans ignorabitur* (I Cor. xiv. 38). Scire vis quid consulam et in hac necessitate? Quod in prima. Meo consilio nunc quoque ibis ad Verbum, et docebit te vias suas, ne volendo quidem, sed ignorando bonum, dum curris, contingat excurrere, et errare in invio, et non in via. Lux est enim verbum. *Declaratio denique sermonum illuminat et intellectum dat parvulis*. Beatus es, si dicas et tu: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis* (Psal. cxviii. 130, 105). Nec parum profecit anima tua, cujus immutata voluntas, cujus illuminata ratio est, ut bonum et velit, et noverit. In altero vitam, in altero visum recepit. Nam et malum volendo mortua erat, et bonum ignorando cæca.

3. Jam vivit, jam videt, jam stat in bono, sed ope et opere Verbi. Stat manu Verbi levata veluti super pedes duos, devotionem et agnitionem. Stat, inquam, sed sibi putet dictum: *Qui se existimat stare, videat ne cadat* (I Cor. x. 12). Putasne stare per se possit quæ surgere per se non potuit? Non opinor. Quid

enim? Verbo Domini cœli firmati sunt (Psal. xxxii. 6), et terra stabit sine Verbo? Cur ergo si stare per se poterat, orabat homo de terra: *Confirma me, inquit, in verbis tuis*? (Ps. cxviii. 28). Denique et probat. Ejus ipsius illa vox fuit: *Impulsus eversus sum ut caderem, Dominus suscepit me* (Psal. cxvii. 13). Quæris quis ille impulsor? Non est unus. Impulsor diabolus est, impulsor mundus, impulsor homo. Quis iste homo sit quæris? Quisque sui. Noli mirari. Usque adeo homo impulsor sibi est, et suimet præcipitator, ut non sit quod ab altero impulsore formides, si ipse a te proprias contineas manus. *Quis enim, inquit, vobis nocere poterit, si boni æmulatores fueritis?* (I Petr. iii. 13). Manus tua, consensus tuus. Si diabolo suggerente, vel sæculo suadente quod non oportet, assensum tuum teneris, et non dederis membra tua arma iniquitati, nec permiseris regnare peccatum in tuo mortali corpore; bonum te æmulatorem probasti, cui malitia omnino nil nocuit: vide ne magis profuerit. Scriptum est enim: *Bonum fac, et habebis laudem ex illa* (Rom. xii. 3). Confusi sunt qui quærebant animam tuam, tu vero cantabis: *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero* (Psal. xviii. 14). Boni plane æmulatoris insigne dedisti, si consilio Sapientis misereris animæ tuæ (Eccli. xxx. 24), si omni custodia servas cor tuum (Prov. iv. 23), si juxta Apostolum te ipsum castum custodis (I Tim. v. 22). Alioquin, etsi universum mundum **1563** lucreris, animæ autem tuæ detrimentum patiaris, non plane bonum te censemus æmulatorem, quoniam quidem nec Salvator (Matth. xvi. 26).

4. Cum igitur tres sint stanti imminentes (262); horum diabolus livore malitiæ, mundus vento vanitatis homo semetipsum pondere suæ corruptionis impellit. Impellit diabolus, sed non evertit, si quidem tuum auxilium, tuum illi negaveris vel assensum. Denique habes: *Resistite diabolo et fugiet a vobis* (Jac. iv. 7). Iste est qui stantes in paradiso impulit invidus et evertit, sed consentientes, non resistentes. Iste est qui se ipsum de cœlo superbus nullo impellente præcipitavit: ut scias multo magis hominem suo ipsius casui imminere, quem propriæ substantiæ pondus gravat. Est et mundus impulsor, quia in maligno positus est. Impellit omnes, sed **D** solos evertit amicos suos, id est consentaneos sibi. Nolo esse amicus mundi, ne cadam. Nam qui vult esse hujus mundi amicus, inimicus Dei constituitur (Jac. iv. 7), quo utique nullus gravius casus. Ex quibus satis claret, quam sit homo præcipuus impulsor sui, qui suo sine alieno impulsu cadere potest, alieno absque suo cadere non potest. Cuiam horum præcipue resistendum? Nempe huic, qui eo molestior, quo interior, solus dejicere sufficit, cum sine ipso alii possint facere nihil. Non sine causa Sapiens expugnatori prætulit urbium, virum qui animo do-

(262) Editi recentiores addunt *stratores*, quod deest primis ac plerisque manuscriptis, et quidem haud necessarium videtur.

Aminatur (Prov. xvi. 32). Multum hoc ad te: Opus virtute habes, et non quacunque, sed qua induaris ex alto. Ipsa enim, si perfecta sit, facile facit animum victorem sui, et sic invictum reddit ad omnia. Est quippe vigor animi cedere nescius pro tuenda ratione. Aut, si magis probas, vigor animi immobiliter stantis cum ratione vel pro ratione. Vel sic: Vigor animi, quod in se est, omnia ad rationem cogens vel dirigens.

5. Quis ascendet in montem Domini? Hujus ad verticem montis, id est ad virtutis perfectionem, quisque contendere [alias, conscend-re] adoriatur, sciet profecto quam sit ascensus arduus, et cassus conatus (263) absque Verbi adjutorio. Felix anima, quæ angelis spectantibus præbuit gaudium pariter et miraculum sui, ut audiret de se loquentes: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* (Cant. viii. 5). Alioquin frustra nititur, si non innititur. Sane etiam contra se innitens invalescet, et facta se ipsa validior coget pro ratione universa: iram, metum, cupiditatem, et gaudium, veluti quemdam animi currum, bonus auriga reget; et in captivitatem rediget omnem carnalem affectum, et carnis sensum ad nutum rationis in obsequium virtuti. Quidni omnia possibilia sint inaitenti super eum, qui omnia potest? Quantæ fiducia vox: *Omnia possum in eo qui me confortat!* (Philipp. ix. 13.) Nil omnipotentiam Verbi clariorem reddit, quam quod omnipotentes facit omnes qui in se sperant. Denique omnia possibilia sunt credenti (Marc. ix. 22). Annon Omnipotens, cui omnia possibilia sunt? Ita animus, si non præsumat de se, sed si confortetur a Verbo, poterit utique dominari sui, ut non dominetur ei omnis iniustitia. Ita, inquam, Verbo innixum, et indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla jam illecebra poterit vel stantem dejicere, vel subicere dominantem.

6. Vis non timere impulsorem? Non veniat tibi pes superbiæ, et manus impellentis non movebit te. *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem* (Psal. xxxv. 13). Ibi diabolus et angeli ejus corruerunt, qui licet non impulsivi extrinsecus, expulsi sunt tamen, nec potuerunt stare. Denique in veritate non stetit, qui non innixus est Verbo, qui in sua virtute confusus est. Et ideo fortassis sedere voluit, quia stare non valuit. Dicebat enim: *Sedebo in monte testamenti* (Isa. xiv. 13). Cæterum, Deo aliter judicante, nec stetit, nec sedit, sed cecidit, dicente Domino: *Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem* (Luc. x. 18). Ergo qui stat, si non vult cadere, non fidat sibi, sed nitatur Verbo, Verbum loquitur: *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv. 5). Ita est: Nec surgere ad bonum, nec stare in bono possumus sine **1564** Verbo. Tu ergo qui stas, da gloriam Verbo, [alias, Deo], et dic: *Statuit supra petram pedes meos,*

(263) In editis, *casus concitus*: at in scriptis nostris, *casus conatus*; et rectius ex consequentibus, « Alioquin frustra nititur, si non innititur. »